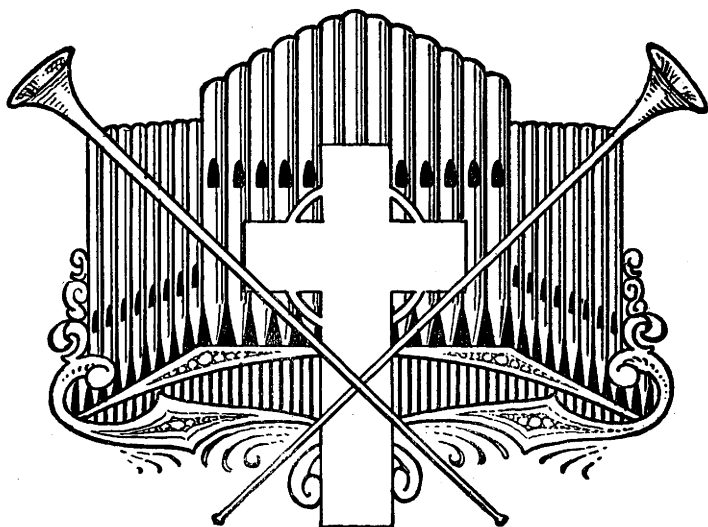

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER
OCH
SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- OCH KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN *BENGT CNATTINGIUS*, LINKÖPING, PROFESSOR *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM, KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. *KNUT PETERS*, HÄSTHOLMEN, OCH MUSIKDIRKTÖR *SVANTE SJÖBERG*, KARLSKRONA

UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STJÄRNORP

15 NOV.

FJÄRDE ÄRGÅNGEN

1929

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
A. Adell: Kyrkklockor	44
— » — Den praktiska prästutbildningen	132
— » — Högmässa och kyrkoår	154
F. M. Allard: Predikan vid vespergudstjänst i Skara domkyrka den 15 aug. 1929	161
G. Aulén: Nya riktlinjer för arbetet inom Kyrkosångens Vänner	59
Y. Brilioth: Kyrkomötet i Örebro 1529	49
B. Cnattingius: Utställningen av kyrklig textilkonst	17
— » — Konst och liturgi	165
G. Herrlin: Vid friska vatten	130
H. Hägglund: Ett kapitel om predikans genesis	145
E. Liedgren: Glömda rikedomar	177
A. Malmberg: En predikosamling ur psalmvalssynpunkt	182
O. Mannström: Två morgonhymner från gamla kyrkan	12
C. A. Moberg: Den gregorianska sången i den romerska kyrkan	33
— » — Pius X och den kyrkliga musiken	71
— » — »Ny saktighet» inom nutida katolsk kyrkomusikalisk komposition	81
— » — Musikhistoriska lärdomar	104
G. Molis-Mellberg: Psalmbooksfrågans behandling vid kyrkomötet i Finland	5
— » — Handboksfrågornas behandling vid senaste kyrkomötet i Finland	19
O. Olsson: Orgelspelets mästare	152
K. Peters: Sveriges första svenska kyrkohandbok	54, 65
— » — Dopritualet i 1529 års handbok	100
— » — Till prefationens musikaliska historia i Sverige	138
C. Rogberg: Schütz' Musikalische Exequien	10
A. Runbäck: Den unisona körens uppgifter vid högmässan	111
— » — Till frågan om högmässans inledning	167
S. Sjöberg: Erfarenheter från bruket av Koraler till Nya Psalmer	1
— » — Kyrkomusikernas lönefråga	77
M. Wöldike: Thomas Laub og Dansk kirkesang	41
D. Åhlén: Carl Lundell	97
— » — Bachfesten i Leipzig	120
— » — Kurt Thomas	158
W. Åhlén: Nutida orgelproblem	140

Redogörelser och större meddelanden.

	Sid.		Sid.
Om den rätta bönen	1	Nya orglar	32, 80, 128, 191
Bön vid kyrkosångsmöte	129	Händels Messias	16, 32
Bön vid kantors tillträde	129	Bachs juloratorium	31, 48
Kyrkosångens Vänner	28, 62, 191	Schütz' Jesu sju ord på korset	80
Sveriges allmänna Organist- och Kantorsförening	29, 125, 191	Matrikel över svenska kyrkomusici	94
Sveriges Kyrkosångsförbund	30, 191	Sveriges äldsta kyrkoklocka	16
400-års jubileet i Örebro	95	Vigeland dekorerar Lunds domkyrka?	16
Körjubileer: Norrköpings S:t Olai	30	Öppna kyrkor	31
Valdemarsviks kyrkokör	95	Klassisk orgelmusik	128, 160
Karlskrona musikför.	95	Prenumerationsanmälan	191
Kurser och möten: Möteskalender	80	Danmark: Nordiskt körmöte	124
Lit.-kyrkomus. kurs i Skara	95, 141	Norge: Liturgisk nämnd	96
D:o i Karlshamn	95, 127	Trondhjems domkyrka	96
D:o i Berg	126	Norges organistförening	160
Organistkurs i Uppsala	128	Finland: De nya melodierna till psalm- bokstillägget	9
Kyrkliga mötet i Stockholm	95	Kyrkomusikdagar i Helsingfors... ..	14
Petrus de Dacia, ruinspel	142	Svensk sångfest i Jakobstad	16
Kyrkliga Frivilligkåren i Upsala	186	Åbo domkyrkas 700-årsfest... ..	16, 96
Orgeldispositioner	88, 174, 185	Svenska kantor-organistför.	32

	Sid.		Sid.
<i>Tyskland: 17:e Bachfesten</i>	32, 120	<i>England: Evangeliska alliansen och</i>	
<i>2:a Schützfesten</i>	32	<i>engelska kyrkohandboken</i>	13

Recensioner.

A. Litteratur.

<i>H. Biedermann: Aktuelle Orgelbaufragen</i>	143	<i>R. v. Liliencron: Chorordnung</i>	92
<i>M. Björkquist: Den bundna och den fria kyrkan</i>	189	<i>G. Lizell: Den sv. högmässogudstj.</i> ...	154
<i>Bärenreiter-Jahrbuch 1929</i>	47	— » — <i>Vårt kyrkoår</i>	154
<i>C. F. Hennerberg: Orgelns byggnad</i> ...	25	<i>O. Mannström: Livstrådet</i>	189
<i>Jahrbuch für Liturgiewissenschaft</i>	190	<i>Der Musikant</i>	124
<i>A. Jonæ: Öva dig i gudaktighet</i>	89	<i>Musik und Kirche</i> ..	47
<i>Julböcker: Julhelg för sv. hem</i>	188	<i>H. Olsén: Svenska kyrkomusici</i>	25
Linköpings stifts julbok	188	<i>Th. Peterson: Själens vägar</i>	190
Lunds stifts julbok	188	<i>G. Ramin: Gedanken zur Klärung des Orgelproblems</i>	140
Till hembygden	189	<i>Svenskt kyrkoliv i Finland</i>	90
<i>O. Larsson: Kyrkoideal</i>	92	<i>N. Söderblom: Luthers lilla katekes</i> ...	144
<i>E. Liedgren: Svensk psalmdiktning</i> ...	79	<i>E. Wellesz: Bysantinische Musik</i>	190
<i>K. Liesenberg: Der Einfluss der Liturgie</i>	165	<i>N. Zettergren: Svensk gudstjänstritual</i>	144
		<i>M. Åmark: Kyrkklockor</i>	44

B. Musik.

<i>A. Andrén: Svenska stamsånger</i>	123	<i>Th. Laub: Musik og Kirke, Dansk Kirkesang, Andelige sange</i>	(41), 90
<i>J. C. Bach: 44 Choräle</i>	176	<i>A. Lehtonen & J. Sundberg: Passionsvesper</i>	124
<i>J. Blennow: Körsånger</i>	27	<i>V. Lübeck: Weihnachtskantate</i>	143
<i>D. Buxtehude: Missa brevis</i>	79	<i>A. Mendelssohn: 6 Choralvorspiele</i> ...	176
<i>Dansk Org.-foren. Präludiesamling</i>	79	<i>G. Molis-Mellberg: Vesper</i>	92
<i>C. H. Debois: Sonate D dur</i>	122	<i>W. A. Mozart: Dir, Seele des Weltalls</i>	123
<i>H. v. Eyken: Musikalischer Teil zu Liliencrons Chorordnung</i>	92	<i>M. Praetorius: Weihnachtslieder</i>	143
<i>I. Hannikainen: Vårt hemvist</i>	94	<i>N. L. Sagnér: Vid juletid</i>	93
<i>H. L. Hassler: Vier Psalmen</i>	27	<i>F. Schmidt: Celler Passion 1637</i>	48
— » — <i>Mein Lieb</i>	123	<i>H. Schütz: Musikalische Exequien</i>	10
<i>O. Jochum: Christ und die Welt</i>	143	— » — <i>Der 23 Psalm</i>	143
<i>P. Kickstat: Choralvorspiele</i>	176	— » — <i>Geistliche Konzerte</i>	143
<i>H. Klemetti: 11 andliga sånger</i>	123	<i>K. Straube: Alte Meister des Orgelspiels</i>	152
40 nya <i>koralförspel</i> , utg. av ärkestiftets organist förening	26, 47	<i>Ur kyrkokörernas repertoar I—II</i>	123
<i>A. Krieger: Arien</i>	143	<i>D. Vikander: Svenska skolkvartetten III</i>	93
<i>E. Kyander: Stilla är kvällen</i>	94		

In Memoriam.

<i>Lektor A. E. Friedlander</i>	13	<i>Kyrkoherde K. G. Hauffman</i>	24
---------------------------------------	----	--	----

Musikbilaga.

	Häfte		Häfte
<i>J. S. Bach: Pingsthymn</i>	4	<i>J. Kugelman — J. S. Bach: Dig skall</i>	—
— » — <i>Kom stilla död</i>	4	<i>ditt Sion sjunga</i>	1
— » — <i>Aftonpsalm</i>	4	<i>G. P. Palestrina: Hell, dag så ljus</i> ...	4

II.

**Tidskrift för Kyrkomusik och
Svenskt Gudstjänstliv**

Redaktionens adress: Folkungagatan 61 IV,
Stockholm.
Postgiro 31495

Expeditionens adress: *Gleerups Förlag*,
Lund, Rt. 111
Postgiro 30843

Tidskriften utkommer med 1 nummer den
15 i varje månad. För juli—augustinumren
dubbelnummer den 1 augusti

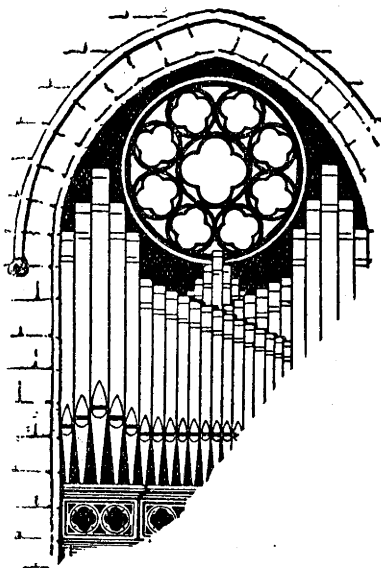
Prenumerationspris: å posten, i bokhandeln
eller direkt från förlaget: kr. 4:50 pr år

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
reppning av annons i flera nummer

Detta nummer innehåller:

Kyrkoherde *F. M. Allard*, Örtomta: Pre-
dikan vid vespergudstjänst i Skara dom-
kyrka den 15 aug. 1929. — Intendenten
Bengt Cnattingius, Linköping: Konst och
liturgi. — Kantor *Albert Runbäck*, Båstad:
Till frågan om högmässans inledning. —
Orgeldispositioner. — Recensioner. —
Meddelanden.

Lediga tjänster se omslagets sid. III.

Tonskönhet

och ett gediget omsorgs-
fullt utförande giva våra
KYRKOORGLAR

en rangplats inom mo-
dern orgelbyggnads-
konst

A. MÅRTENSSONS ORGELFABRIK
LUND

Predikan vid vespergudstjänst i Skara domkyrka den 15 aug. 1929.

Sv. ps. 269: 1.

*Jag själv, säger Herren, skall
vara en eldmur omkring Jerusa-
lem, och jag skall bevisa mig här-
lig därinne. Zach. 2: 5.*

I DEN SYN, som för fram till vår text, såg profeten Zacharja en man, som hade ett mätsnöre i sin hand. Då frågade han mannen: »Vart går du?» Denne svarade: »Till att mäta Jerusalem för att se, huru brett och huru långt det skall bliva». Då fick mannen genom ett himmelskt sändebud det meddelandet: »Jerusalem skall ligga såsom en obefäst plats; så stor myckenhet av djur och människor skall finnas därinne. Men» — tillägger han — »jag själv skall vara en eldmur däromkring, och jag skall bevisa mig härlig därinne.»

Det var den stora frågan under tiden efter fångenskapens slut, huru det ödelagda Jerusalem och det grusade templet skulle varda återuppbyggt för att på nytt bliva det återvändande folkets hemort. Stora förhoppningar hade man ej på detta återuppbyggande. Förvisso skulle det ske under mycket blygsamma förhållanden. Det fattades tillgångar. Även illvilliga grannar sökte förhindra verket. Mannen, som ämnade utstaka platsen, tänkte ej på att taga till måtten så synnerligen vidlyftiga. Ej torde man befara, att den tillämnade platsen skulle bliva för trång för dem, som skulle bo inom murarna (Jes. 49: 19).

Huru ofta vilja ej vi människor mäta ut efter våra egna fåkunniga tankar, mästra, styra på egen hand, ofta under oro och ängslan, att det ej skall lyckas, därvid ej besinnande, att allt ytterst beror av Herrens nåd, att han ordnar med våra handhavanden efter sin egen vilja. Vi äro såsom en liten fruktande hjord, såsom besinnade vi ej, att vi hava en herde, som vårdar sig om alla. I stället för att vara »trygga» som »Guds lilla barnaskara» känna vi oro, ändock vi ha så

rika löften att hålla oss till. Gud själv vill mäta ut åt oss och fastställa gränserna för de önskningsar, som vi hava under vårt jordeliv. Han själv skall vara vårt skydd, såsom han fordom bevarade sitt folk under ökenvandringen, då han i molnstoden om dagen och eldstoden om natten ledde det genom öknarnas faror. Han själv — står det — skall vara en eldsmur omkring Jerusalem. När det ingick i hans plan att återuppbygga Jerusalem, då *skulle* det ske. Intet kunde motstå utförandet av hans vilja. Vad som i hans eviga råd är fastställt, det *måste* fram, det *skall* fram, människor till trots. Själv omgärdar han sin lilla hjord, ty det är hans goda behag att giva oss riket. Detta går han själv i god för enligt sitt ord och löfte, varpå ingen behöver tvivla.

Ett Herrens underbara verk har ock under senare tid kommit till synes, nämligen den svenska kyrkosångsrörelsen. Vi ha under dessa oförgätliga dagar¹ sökt mäta och utstaka gränserna, angiva riktlinjerna för de olikartade företeelser, som sammanhånga med den underbara sak, som heter Guds lov i församlingen. Vi ha stått med våra mätsnören, mätt och värderat. Vi ha påvisat, vad som ligger uppenbart i de sammanhang, som höra samman i fråga om kyrkans sång och musik samt hennes gudstjänst. Vi ha, där vi ej kunnat komma med exakta mått, uttalat våra aningar, våra förmodanden om de rätta sammanhangen. Men vi ha ock känt, huru våra ord och tankar ej räckt till att beskriva de verkligheter, som under dessa dagar skulle framhavas. Våra mätsnören ha varit för korta, våra ord för svaga, enär uppgiften, vi åtagit oss, varit alldeles för överväldigande. Vi ha alla förstått, att här ej är fråga om arma människoting, att här ej äro murar av människohänder, resta till skydd för de strävanden i vår kyrka, som gå ut på att i toner förkunna Herrens lov. Herren själv har bestämt gränserna, han själv har varit eldsmuren omkring sin skapelse i vår kyrka: hennes underbart utdanade, underbart verkande sång och musik. Han själv lägger sitt lov i våra hjärtan och på våra läppar. Han själv utdanar formerna, han själv fogar samman händelseförloppet, som skall tjäna hans avsikter, han själv står bakom *allt, allt!* Han själv väcker lovsången till liv och förlänar den tidvis en allt kraftigare stegring, tidvis en så småningom skeende tillbakågång — allt efter sina för oss fördolda syften, allt för att lända till sitt rikets bästa. Vakart har han över kyrkans sång och musik såsom en skatt, vare sig den varit dold eller uppenbar. Ty kyrkans sång och musik höra ock med till hennes skimrande juveler. Den, som rör vid

¹ Denna predikan hölls vid avslutningsgudstjänsten av den lit.-musikal. kursen d. 12—15 aug.

någon av dessa, det må nu vara diakoni, mission, ungdomsvård, gudstjänstliv m. m., rör vid hans ögonsten. Han säger: »Jag själv skall vara en eldsmur omkring Jerusalem, och jag skall bevisa mig härlig därinne».

Detta skall du, käre broder vid altare eller orgel, veta, när du nu efter dessa högtidsdagar går till din »prästkjänst» därhemma i helgedomen såsom ordets eller tonernas tjänare. Tar du din sak allvarligt såsom en gärning inför Gud, så vet, att om du än bor aldrig så långt från de stora allfarvägarna, så hör du med till detta stora sammanhang. Vet, att du i din av människor ofta ringaktade gärning utför ett värv, som aldrig kan skattas nog högt, därför att Herren själv står där bakom. Din gärning är stor, ja överväldigande, ty den är Herrens. Gå därför med frimodighet till ditt kall! Du kommer ej i eget, men i Herrens namn, när du sätter dig vid orgeln för att börja din gudstjänst, eller när du å anförarpallen ger tecken åt din kör att sjunga, eller när du i ditt hem inför de uppslagna noterna söker tyda de stora mästarnas tankar. Du kommer ej i eget utan i Herrens namn, när du, höljd i ämbetets dräkt eller skrud, bestiger trappan till hans altare för att där i toner föra Guds ord ut i menigheten, eller när du i studiekammaren skådar, huru underbara Guds verk te sig i den heliga sångens historia. Du förnimmer, huru Gud bor därinne, huru han där bevisar sig härlig.

Stor, ja överväldigande är uppgiften, ty den kommer från Gud, men stort är ock ansvaret. Det är underbart, ja en stor nåd, att, när Herren vill med tonernas hjärtevinlande skönhet gripa tag om sjä-larna, han låter oss ovärdiga vara sina ringa redskap. Det hör till hans regeringssätt att till sitt rikets främjande utsöka, kalla, med insikter och färdigheter bekläda det, som *intet är*, för att det må bliva det, som *är*. Men så kräves från vår sida att ej vara ohörsamma den kallelse, som vi inom oss känt, för att vi av hans nåd och i hans kraft må förhårliga honom i hans kyrka. Låt oss ej nedgräva utan flitigt använda de pund, som han åt oss förlänat. Olika stora äro dessa, olikartade ävenledes. En har fått gåvan att tyda Guds underbara väg, när det gällt att åt varje tid skänka ur tonernas rika förråd, vad den behöver. En annan att själv låta tonerna tala till människohjärtana, det vare nu med människorösten eller med instrumentets ordlösa, men därför också outsägliga musik. En annan att samla, undervisa, öva, hänföra dem, som äro kallade att gemensamt i konstsångens mångskiftande gestalter bära tonerna omkring i själarnas värld. En annan att organisera den yttre samhörighet av sångare och sångarinnor, av den heliga musikens ämnessvenner, som är nödvändig för

att åstadkomma *ett evigt verk*, att Guds härlighet må bo i hans helgedom.

En gåva är oss slutligen alla given, även om vi ej känt oss kallade till särskilt avgränsade uppgifter, när det gäller att förkunna Herrens lov. Alla hava vi väl åtminstone några få toner på röstskalan att av Guds nåd använda, även om vår förmåga att rätt bruka dem skulle av oss själva anses ringa eller ingen. Må vi även låta den minsta gåva komma till användning i församlingens gemensamma sång. Skulle andra ej sakna den, saknas den förvisso av Gud, som framför allt lyssnar till när »hjärtat sjunger och spelar till Guds ära» (Kol. 3: 16), vilket är den heliga sångens A och O. Hjärtats hängivenhet för uppgiften skapar de stora mästarna likaväl som den ringaste sångaren i församlingens gemensamma lovoffer. Hjärtats hängivenhet manar fram givmildheten att av eget jordiskt överflöd stödja kyrkans spirande sångargärning. Hjärtats hängivenhet frammanar ansvarskänslan att i dessa sångens uppgångstider var och en gör sin plikt i medverkan till att Guds ära och själarnas eviga väl främjas. Hjärtats hängivenhet frammanar ansvarskänslan i en outtröttlig inbördes kärlek, en ej sinande hjälpsamhet till inbördes stöd, så att vi åsidosätta egna små tycken, egen så lätt framträdande fåfänga i sångargärningen, vilket stundom lätt kan äventyra det helas bestånd. Klart vare vårt mål, att *ej vi*, utan Gud må bevisa sig härlig i sin kyrka. Det är till sist ej vi, som någonting gjort och göra, det är Gud, som gjort och gör allt. —

Aftonen är inne, den sista aftonen av våra sköna dagar av gemensamhet omkring betraktandet, övandet, firandet av det som hörer till Herrens sköna gudstjänst. I vespern älskade de gamla, i vespern älska vi att med dem såsom föredöme i våra hjärtan och på våra läppar frambara den högt benådade jungfruns lovoffer till Gud. Vi ha mycket att tacka för, tacka, ödmjukt tacka för efter fullbordade arbetsdagar, och den ödmjuka tacksägelsen har ock mera att vänta. Låt oss i glädjen över Guds rika håvor till oss och genom oss till kommande slakten i sena led efter oss fortgå, på den av honom utvisade vägen! Självs vill han härvid vara en eldsmur omkring oss, men själv vill han ock bevisa sig härlig i sin heliga boning. Amen.

Sv. ps. 229: 6—8.

F. M. Allard.

Konst och liturgi.

FORSKNINGEN RÖRANDE DEN medeltida sakralkonstens förhållande till liturgin är icke gammal. Strängt taget är väl den tyske konsthistorikern *Anton Springer* föregångare. Sedan han i en uppsats, *Ikonographische Studien* (1860), sökt bringa reda i den litteratur, som kunde vara konstforskningen till hjälp, visade han i en studie över källorna till medeltidens konstframställningar (1880) den roll, som liturgin samt predikan och hymner spelat för de medeltida konstnärerna. Ett par årtionden senare formulerades liturgins betydelse i detta avseende av *Fr. X. Krauss* i dennes monumentala *Geschichte der christlichen Kunst* (1896—1908) och av *E. Mâle* i *L'art religieux du XIII:e siècle* (1898). Med dessa sistnämnda verk som utgångspunkt har sedan forskningen på olika linjer trängt fram till en alltmer detaljerad kunskap om det nära samliv, som funnits mellan kult och konst. Särskilt kan detta påvisas under den fornkristna tiden. Redan *J. Strzygowski* (1903) och *Edm. Weigand* — den senare i en utomordentlig monografi över födelsekyrkan i Betlehem (1911) — antydde detta, och i arbeten som *Wittings Die Anfänge christlicher Architektur* (1902) och *Gauses Der Einfluss des christlichen Cultus auf dem Kirchenbau* (1901) — tyvärr ganska ovederhäftig — är detta förhållande en av utgångspunkterna.

Fullt metodiskt och med utnyttjande av de liturgiska källorna och den systematiska behandling dessa fått framför allt av *Probst* och *Baumstark* har konstvetenskapen först på sista tiden närmat sig ett av de svåraste problem, som beröra den fornkristna kyrkokonsten, nämligen grupperingen av de fornkristna basilikorna. En nyligen utkommen akademisk avhandling av *Kurt Liesenberg*, *Der Einfluss der Liturgie auf die frühchristliche Basilika*, ger en ganska god bild av vetenskapens nuvarande ställning i frågan.

Då *Liesenberg* tagit till sin uppgift att framställa förhållandet mellan liturgi och kyrkobyggnader, framför allt i gestaltningen av korpartiet, ger han först en översikt av de liturgiska huvudområdena i orienten och romerska riket under den äldre medeltiden.

Av den presentation av materialet, som sedan följer, framgår tydligt, att Syrien intager en mycket viktig plats. På grundvalen av de ganska noggranna bestämmelserna i de båda liturgiska urkunder, som uppstått i Syrien, nämligen *Didaskalia et Constitutiones Apostolorum* samt *Testamentum domini nostri Jesu Christi*, skapas en bestämmd kortyp med rak yttermur i öster och halvrund absid mellan två

sakristior, av vilka den ena upptages av diakonikon, den andra av protesis.

Under utvecklingens gång visar det sig, att altaret drages tillbaka från långhuset (lekmannakyrkan) in i koret (presbyterium), som ofta ligger några trappsteg högre. Medan lekmännen under den första kristna tiden helt deltagit i nattvardsfirandet och därunder lämnat sina offer och gåvor, vilka mottagits av diakonerna, varvid altarets plats varit långt ned i långhuset, utvecklas mässan under de följande århundradena alltmer i ceremoniell riktning till en dramatisk handling, som småningom undandrages profana blickar. Altartjänsten får inte längre störas av överlämnandet av församlingens offergåvor; dessa lämnas istället i ett diakonikon vid sidan av korabsiden. Koret avskiljes från församlingens rum medelst ett skrank (ikonostas). Mäsoffret bäres i högtidlig procession av klerus från protesis, och detta rum kommer därför att ligga nära altarplatsen.

Den nordsyriska liturgin och de av denna bestämda kortyperna kunna sedan spåras flerstädes i Medelhavsländerna. I Mindre Asien bli de syriska elementen påtagliga framför allt i Kilikien. I Egypten möter dock en mera självständig form, som delvis kan ledas tillbaka på den arabiska översättningen av Testamentum; men många syriska drag kunna flerstädes uppvisas. Även i Nordafrika finner man detta syriska inflytande, här dock snart undanträngt av ett romerskt. T. o. m. på europeisk mark synes den syriska korformen ha vunnit inträde, bl. a. i Spanien.

Det syriska inflytandet i konst och liturgi måste emellertid snart vika för Konstantinopels makt, sedan en syriskt influerad sakralkonst i Anatolien icke längre kunnat hålla sig. Den bysantinska kortypen äger dock icke den enhetlighet, som utmärkte den nordsyriska, säkerligen beroende på den tolerans i liturgiska frågor, som utmärkte Bysans under denna tid. Inom dess liturgiska område, framför allt i Kappadocien, utvecklas också basilikan till centralkyrka, och i denna byggnadsform har den bysantinska liturgin funnit sitt bästa uttryck.

I det stora hela är Liesenbergs avhandling ett värdefullt bidrag inte bara till en djupare förståelse för fornkristen kyrkobyggnadskonst. Den är samtidigt ett betydelsefullt påpekande av en ännu alltför förbisedd forskningsgren inom konstvetenskapen. Mot genomförandet av en och annan detalj kunde åtskilligt vara att erinra. Anmälaren har t. ex. svårt att finna någon liturgiskt motiverad skillnad mellan Nordsyriens och Haurâns kyrkobyggnader. Trots liturgisk och kulturell gemenskap gå dessa områden isär, och olikheterna bero på skillnaden i teknik och material-faktorer, som man alltid *först* måste räkna med.

Många gånger under läsningen av denna bok slår det en, hur felaktigt interpreterade flera fornkristna byggnadsminnen blivit av föregående forskare, för vilka de liturgiska källorna varit okända. Man kommer då osökt att tänka på ett aktuellt förhållande i Sverige, som det är på tiden att säga ifrån om, nämligen att då det gäller våra kyrkobyggnaders iordningsställande och bevarande bör icke allt arbete utan vidare få ombesörjas av arkitekter och esteter. Särskilt gäller detta frågor av liturgisk art såsom ordnandet av altarplatsen. Det finnes t. ex. kyrkorestauratörer, som se kyrkobyggnaden så uteslutande ur arkitektonisk och estetisk synpunkt, att de, för att få fram byggnadens mittaxel, öppna altarringen framtill mot koret och hugga sönder ringen med dess knäfall, som dock är ett av de liturgiskt mest betydelsefulla inredningsföremålen i kyrkan. Därmed har upphäfts icke blott intrycket av altarplatsens avskildhet utan också den betydelsefulla erinringen om altarringens liturgiska funktion i det protestantiska nattvardsfirandet.

Med bestämdhet måste man därför fordra av alla dem, som syssla med kyrkobyggnader i våra dagar, att i första hand betrakta kyrkorummen som gudstjänstlokaler, vilkas liturgiska funktioner i första hand skola respekteras.

Bengt Cnattingius.

Till frågan om högmässans inledning.

DÅ MAN STUDERAR de sakkunnigas förslag att infoga skriftermålet (med eller utan skriftetal) i högmässan och konstaterar, att vissa brister, som mässans inledning nu lider av, endast skulle förvärras genom de föreslagna ändringarna, skulle man önska, att vederbörande avstode från experimenten och låte skriftermålet stå kvar före mässan och behålla sin nuvarande form. Litet var, som gripits av den stillsamma, innerliga högtidlighet, som kan präglade en sådan morgonstund i templet före mässans början, kan ej annat än tveka inför förslaget att infoga skriftermålet i högmässan. Det finns kanske andra och bättre utvägar för att nattvardshögmässan med föregående skriftermål ej skall bli för lång och tröttande. Någon har kommit med det goda förslaget att vid sådana tillfällen utelämna predikan, men det lära nog inte våra kyrkomenigheter finna sig i. Men kunde inte predikan förkortas? Är det nödvändigt, att den skall räcka minst en halv timme för att vara uppbygglig?

Något, som man med rätta har klandrat, är den nuvarande ordningen med dubbla syndabekännelser. Nog kan man tycka, att då skriftermål hållits, kunde den andra syndabekännelsen utgå och Kyrie sjungas omedelbart efter ingångspsalmen eller efter den av kören sjungna Introitus-antifonen, som kunde efterfölja eller möjligen ersätta denna psalm. Det låter ju tänka sig, att om en sådan gudstjänst ej bleve för lång, så skulle även de, som ej gå till nattvarden, vilja vara med även under skriftermålet. Med denna ordning skulle man ju slippa den stundom häftiga och misslyckade övergången från den kyrkoårs-bestämda ingångspsalmen (och växelsången) till syndabekännelsen. Särskilt på högtidsdagar sådana som Påskdagen och Tacksägelsedagen verkar denna tvära vändning som en kalldusch, även för den som inte är någon övertygad anhängare av de Quenselska teorierna om ingångspsalmen.

Med tanke härpå skulle man önska, att syndabekännelsen, föregången av en allokution och åtföljd av avlösning, vid de vanliga kortare högmässorna placerades före Introitus, ja helst före sammanringningen. Ett sådant litet kort »skriftermål» kunde inledas med ringning i en liten böneklocka (= andra- eller tredjegångsringning eller s. k. prästringning), varefter en kort psalm event. kunde sjungas. Härigenom skulle ju de två olika önskemålen ang. ingångspsalmen vid högmässan kunna tillfredsställas sålunda: efter böneringningen en psalm, utgörande »en bönesuck om nåd till att rätt begå Herrens helga gudstjänst» (Quensel), och efter sammanringningen en psalm »efter den innevarande sön- eller helgdagens beskaffenhet och ställning i kyrkoåret». På högtidsdagar kunde kanske denna lilla »preparations-akt» avslutas med den underbart vackra antifonen »Asperges me» = »Skära mig, o Herre, med isop» etc. (Se nya Vesperalets ordning för Completorium eller hellre »In Memoriam S:tæ Birgittæ» n:r 12, där Gloria Patri ej bryter stilen!) Häremot skulle dock kunna invändas, att denna bön måhända ej vore så lämplig *efter* avlösningen. *Före* densamma vore den otänkbar, dels på grund av Gloria Patri, dels emedan musiken här skulle verka — för stämningsfull. Kanske vore en psalmvers bättre avslutning, och kanske allra bäst — tyst hön. I vilket fall som helst borde församlingen, lämpligen under sammanringning, givas tillfälle till meditation, innan Introitus-psalmen resp. -antifonen sjöngs, annars bleve det här kanske en lika svår »modulation» som den nyssnämnda.

Men hur skulle det då gå med Kyrie? Ja, det må förlåtas en kyrkomusiker, om han hyser sådana kätterska åsikter, som att både Kyrie och Gloria helst borde få vara, vad de äro, och slippa att betraktas som något slags bihang till syndabekännelse och avlösning!

Hur är det med Missalets Kyrie-melodier? Blir Kyrie »en nästan kvidande suck om förbarmande» och ett »uttryck för syndakänslans intensitet»? Detta Quensels intryck av Kyrie skulle möjligen kunna passa in på melodien n:r 6 men knappast på någon av de andra, som endast giva ett måttfullt och ädelt uttryck åt bönestämning. Sjung Juldagens ingångspsalm och antifoni »Se, jag bådard eder stor glädje» och omedelbart därefter Kyrie n:r 1 eller 2! Eller Påskdagens jublande »Vad ljus över griften» och »Herren är uppstånden» och därefter Kyrie n:r 5! Kontrasten blir ej överväldigande. Visserligen dämpas tonen, men åt någon djup förkrosselse giva dessa åldriga melodier ej uttryck. Inte är det ärevärdiga Kyrie sämre för det. Men man skulle blott önska, att det befriades från att vara »församlingens Amen till syndabekännelsen» och helt enkelt finge betraktas som en stilla bön, sjungen av kören, event. med instämmande av församlingen. Dennes skuld känsla kunde hellre få ett uttryck i en psalm före skriftermålet, resp. »preparations-akten», och skulle en sådan i långt högre grad än Kyrie kunna bli *församlingssång*. En fördel med ett sådant litet »skriftermål» varje söndag skulle alltså även vara, att församlingen här finge tillfälle till aktivt deltagande och följaktligen skulle bli »skadeslös», om kören vid något tillfälle helt övertog Introitus och Kyrie, vilket vore att föredraga framför diverse »extra-sång».

De anförda skälen kunna väl inte övertyga någon konservativ kyrkovän och kanske inte någon annan heller. Man ser kanske lite mera praktiskt på saken. Om högmässan börjar kl. 11, så skall väl sammanringningen verkställas detta klockslag. Inte kan man väl lära någon församling att infinna sig kl. 10.⁴⁵ för att få vara med om denna »preparation»! Nej, denna finge väl börja kl. 11, och då skulle det ju kunna bli så upp- och nervänt, att sammanringningen började t. ex. 11.¹³! Och detta, menar man, vore väl så barockt, att förslaget därför utan vidare kan avfärdas. — Nej, vi få nog behålla den nuvarande ordningen, och beträffande kallduscharna få vi väl försöka stålsätta oss, så gott vi kunna: akta oss för att ryckas med av den jublande introitus-psalmen och ta den följande mörka molltonarten — med jämnmod??

Mellan Kyrie och Gloria finnes ingalunda en så stor kontrastverkan, som man velat påstå. Lämpligheten av att placera avlösningen mellan dessa moment kan väl betvivlas. Gloria skulle nog verka mera chockerande efter en uttalad avlösning än efter det sjungna Kyrie. Bättre vore väl följande ordning: syndabekännelse, avlösning, Kyrie och Gloria. Den tanken, att det är Herrens svar på syndabekännelsen, som ger anledning till sjungandet av Gloria med Laudamus,

undantränges väl inte genom denna ordningsföljd. Fasthåller man vid denna något ensidiga syn på Gloria, borde man ju ha ytterligare anledning att taga upp det gamla fullständiga Laudamus, där man även får sjunga om Herren Jesus Kristus såsom Guds Lamm, som borttager världens synder.

Vi skulle ju nu bl. a. undersöka möjligheterna till förkortning av den fullständiga högmässan. Under passionstiden samt de tre senare adventssöndagarna vore det väl särdeles lämpligt att anknyta till en gammal vacker tradition och utelämna Gloria samt Sv. Ps. 24: 1. Gloriasången vid Jul och Påsk skulle givetvis bliva av mycket större verkan efter denna tystnad under beredelsestiderna. Till följd av den nyssnämnda uppfattningen av Gloria torde det väl inte vara många, som vilja lyssna på ett sådant förslag. Dessutom invänder man kanske, att då nattvard ej firas, bli högmässorna ju så torftiga i liturgiskt hänseende, att vi därför ej ha råd till att mista Gloria. Härtill skulle vi kunna svara, att den musikaliska fattigdomen endast bleve kännbar under advent. Under passionstiden hade vi ju riklig compensation i — litanian. Det är mycket egendomligt, att vi under denna tid skola sjunga mera än annars. Då skulle det ju tvärtom vara mera tyst och stilla i kyrkan. Men i denna riktning har utvecklingen ingalunda gått. Visserligen undvika vi i bästa fall orgelns trumpetstämmor, men sången får en allt annat än stillsam prägel. Vårt myckna sjungande under fastan, jämfört t. ex. med påsktiden, torde ej vara utan vissa risker. Kyrkosången kan måhända komma att betraktas såsom något tungt och mödosamt, något som särskilt skall påminna oss om lidandet, alltså en modern och mera human motsvarighet till forna tiders späkningar! I all synnerhet kan denna tanke ligga nära till hands, då vi fira påsken bl. a. med att kasta av oss oket, den myckna kyrkosången, och bli sparsamma med tonerna!

I någon mån skulle mässan kunna förkortas genom sparsamhet med psalmverserna. Särskilt gäller detta gradualpsalmen. På högtidsdagar böra nog inga restriktioner förekomma på denna punkt, men nog tycker man, att prästen på de vanliga söndagarna kunde vara lite skonsam mot församlingen, då han har förmånen att få bestämma även denna psalm. Men så sker ingalunda alltid. Nej, gradualpsalmen skall liksom predikan ha *sin vissa tid*, oavsett hur det bekommer församlingen! Eller är orsaken en annan och lite mer idealistisk. Man talar i våra dagar så vackert om att psalmerna ej böra stympas utan sjungas i sin helhet. Ja, det där låter så övertygande. Men här som så ofta annars besannas det, att vackra teorier jämmerligen komma till korta i praktiken. Följande erfarenhet av en alltför lång, alldaglig gradualpsalm torde många kolleger ha gjort: i början går det

någorlunda, ja, kanske med liv och lust; men så småningom börjar trötthet förmärkas hos körmedlemmarna (om sådana finnas); de måste avlösa varandra och turas om att hämta andan och torka svetten ur pannan; kantorn-organisten gör sin plikt men sänder allt emellanåt psalmväljaren en allt annat än blid tanke; församlingsmedlemmarna »ge tappt» den ene efter den andra; de, som hålla ut, sjunga sämre och sämre, och tonhöjden börjar kanske att sjunka ganska betänkligt. Och när psalmen äntligen slutat, blir Evangeliet ett i alla avseenden »ljuvligt och glatt budskap» efter denna om Sinai alltför mycket påminnande exercis. Om denna bidrager till att öka kärleken till psalmbok och församlingssång blir en annan fråga.

Körledaren bör även tänka sig för vid val av »Hymn efter tron», om sådan skall förekomma. Får tillredelse-psalmen utbytas mot ett av kören sjunget offertorium, kan väl körsången före predikan utgå. Utföres likväl en sådan, kunde väl predikstolsversen utelämnas. Många torde väl ha gjort den erfarenheten, att denna, ofta av nykter alldaglighet präglade »vers», stundom bortsopar det högtidliga intryck, som hymnen åstadkommit. Och vi ha ju så ofta fått höra, att denna körsång skall vara ett preludium till predikan och försätta menigheten i »den rätta stämningen». Om vi nu skulle lyckats därmed, varför skola vi då sedan taga tillbaka med den vänstra handen, vad vi givit med den högra? Låta vi i stället den högtidliga »stämningen» dröja kvar, bör detta ju kunna hjälpa predikanten till att taga fasta på detta intryck samt befästa och fördjupa detsamma. Emellertid är det väl inte rådligt att försöka med ett attentat mot predikstolsversen. Vi förstå ej riktigt, varför hymnen placerats just här. Det har väl aldrig gått till så, att när man på sin tid lämnade medgivandet, att en körsång finge utföras vid högmässan, så kastade man in den »efter tron», emedan man inte riktigt visste, var man skulle göra av den? Vare härmed hur som helst! Visst är, att denna placering bidragit till att hymnen kommit att betraktas, inte som en liturgisk sång utan ett »extranummer», en dekoration vid festliga tillfällen, ett konsertstycke, där kören och dess ledare skola visa, vad de kunna åstadkomma, och församlingen sitta och njuta eller kritisera. Blev körsången vanligare, finge kören övertaga ett eller flera liturgiska moment eller sjunga sin de-tempore-hymn i stället för någon av psalmerna, så skulle väl både kören och församlingen så småningom uppfostras till en fördjupad uppfattning av körsången vid gudstjänsten.

Förslaget om hymn i stället för psalm stöter kanske mången, som älskar sin psalmbok. Jag vill emellertid påpeka några fall, där ett sådant utbyte lämpligen kunde ske. På Fastlagssöndagen ha vi väl knappast någon traditionell ingångspsalm, någon som »slagit igenom»

och som församlingen därför skulle sakna. Kunde inte kören (fyrstämigt eller unisont) då få sjunga den gamla passions-»leisen» »Gud Fader, då han såg vår nöd» (Hymnarium n:r 100)? Kunde denna söndags högmässa börja på ett vackrare och värdigare sätt? En, låt vara god, psalm, t. ex. 46: 5—6, skulle efter denna körsång blott förstöra det goda intrycket, musikaliskt sett. Och är det så nödvändigt att jämt och ständigt irritera de musikaliska öronen? Kanske finns det flera sådana, än man tror bland kyrkfolket. Men församlingssången? Ja, när församlingen sedan kan få en så god och gärna sjungen gradualpsalm som 89, så saknar den nog inte sin ingångsvers. Liknande blir förhållandet på Kristi Himmelfärdsdag. Vore det så farligt att på denna högtidsdag utelämna en tämligen matt ingångspsalm, om man hade förmånen att ha en kör, som kunde sjunga Otto Olssons ypperliga tonsättning till Sv. Ps. 116? Här finge ju församlingen återigen en av sina mest omtyckta gradualpsalmer, näml. 113. — Vid ett och annat tillfälle kunde *gradualpsalmen* utbytas mot körsång, t. ex. på Alla Helgons dag. Hymnen på denna högtidsdag blir väl »Vilken är den stora skara?» eller någon annan, som anknyter till episteln. Var och en, som sätter värde på lite ordning och reda i gudstjänsten, kan väl ej tycka annat än att placeringen »efter tron» blir särdeles olämplig i detta fall. Bättre vore väl, att körsången utfördes efter episteln. Är man lycklig nog att till gradual få 486, vill man väl inte gärna peta undan denna gripande psalm, utan får väl körsången i så fall komma mellan episteln och 486. Där psalmväljaren skattat åt tidens smak och i stället vill ha någon av de nya allhelgonapsalmerna (visserligen goda, men av obetydlig verkan jämförda med 486), borde gradualpsalmen helst ersättas av en de-temporehymn. Det må dock betonas, att sådana utbyten ej kunna ifrågakomma i större utsträckning.

Vi ha nu påpekat, att *sammanställningen körsång + psalm* kan vara olycklig, därför att den senare innebär en avmattning. Den kan även vara olämplig, ja, otänkbar av motsatt skäl. Psalmerna kan verka så övertygande, mäktig och gripande, att den föregående körsången ställes helt i skuggan såsom något platt och obetydligt, som vi önska, att vi aldrig hade hört. Ja, det blir kanske med en sådan körsång som med de andefattiga preludier, vi ha på vårt samvete: vi bli tacksamma för att kunna glömma! För att hymnen skall slippa en sådan degradering, bör den givetvis placeras i ett mindre riskabelt grannskap. Jag vill nu nämna några exempel, där psalmen under inga förhållanden kan ersättas av körsång, och där det kanske vore säkrast, att kören inte ens »preluderade». Trots allt beklagligt experimenterande vid psalmvalet äro vi ju ännu så lyckliga, att vi på vissa högtids-

dagar äga »fasta» introitus- och gradualpsalmer av högsta värde. Introituspsalmerna 53 på Adventssöndagen, 55 på Juldagen, 69 på Trettondedagen, 102 på Påskdagen, 484 på Alla Helgons dag samt gradualpsalmerna 51 på Adventssöndagen, 60 på Juldagen, 92 på Långfredagen, 113 på Himmelsfärdsdagen, 124 på Reformationsfesten och 496 på Domssöndagen höra väl till det yppersta av vad som förekommer vid svensk gudstjänst, och deras betydelse kan väl knappast överskattas. Det är en upplevelse varje gång de återkomma på sina respektive dagar, och intrycket av dem blir kanske för många den största behållningen av kyrkibesöket. Det kan ej hjälpas, att de flesta hymner förblekna, då de ställas vid sidan om dessa underbara psalmer.

Det har blivit allt vanligare att sjunga en hymn före introituspsalmen. Många skäl tala för denna anordning. Men att den även kan ha sina risker, ha vi ju redan sett. Dessutom blir väl ett uppradande av tre Introitus efter varandra (körsång, psalm och antifoni) lite för mycket av det goda. Det måste erkännas, att det är illa ställt för de-tempore-hymnen: den får känna sig som en inkräktare, var den än kommer i ritualen.

Många tycka nog, att allt det här resonemanget verkar bra petigt och rör sig endast om bagateller. Vad skall det tjäna till att kritisera gudstjänstordningen? Kommer man till kyrkan med det rätta sinnet, så får man välsignelse och kommer ej att lida av, att somligt inte är så »psykologiskt» och »musikaliskt», som det skulle vara. Ja, det vilja vi visst inte förneka. Men bristfälligheterna i psykologiskt och musikaliskt hänseende medföra nog mera skada, än man tror. Kanske inte minst en del tvära omkastningar, som vi beklagat oss över. »Svenskarna äro ett trögt folk.» Äro de stämde i moll, så går det inte att i en handvändning få dem med på noterna i en jublande lovsång. Ha de kommit i högtidsstämning, så vilja de behålla den och bli illa berörda och långvarigt surmulna, om man tar stämningen ifrån dem. Och de ta besvikelser mycket hårt! Det har kanske hänt, att en »nutidsmänniska» gripits av den underbara helgmålsringningen eller av klockklangens på söndagsmorgonen och därav lockats till kyrkan. Hon har kanske haft verklig längtan efter att fira gudstjänst. Men hur besviken har hon ej blivit! Bedrövlig församlingssång, virrig mässmusik, liturgens och organistens slarv har gjort altartjänsten så enerverande, att det känts som en lättnad, då prästen börjat på predikstolen. Men predikan har endast blivit en ny missräkning. Nästa gång klockan kallar till högmässa, förmår hon ej övertyga den där besvikna »nutidsmänniskan», som föredrager att meditera för sig själv, hemma eller i Guds fria natur.

Mångenstädes bero de tomma kyrkorna kanske inte endast på

församlingarnas likgiltighet, ehuru denna kan vara beklämmande. Nog är det på sina håll kient beställt både med det ena och det andra i kyrkan, och nog kan ett arbete för gudstjänstlivets förnyelse vara påkallat. Liksom predikanten på det omsorgsfullaste bör bereda sig och göra allt för att åhörarna verkligen skola få något av predikan, så bör väl liturgen och organisten-kantorn ockra med sina pund och göra det bästa möjliga av liturgien, sådan den nu är, men även arbeta för att undanröjda en del störande brister m. m., inte för att utforma ett konstverk, som skall avnjutas av finsmakare, utan för att gudstjänsten må bliva så uppbygglig som möjligt. Varför skall man klandra och misstänkliggöra sådana strävanden och komma med de gamla fraserna om »ritualism», »yttre form», »andlig tomhet» o. s. v.? Ingen menar väl, att den människa, som fått blicken upp för det ena nödvändiga, till följd av detta bör slarva i sin kallelse och intressera sig så lite för denna som möjligt. Är det inte en äkta luthersk tanke just detta, att vi skola vara trogna i vår kallelse? Skulle liturgen och kyrkomusikern härvid utgöra ett undantag? De som fått en så hög uppgift! Man skulle ju tvärtom tycka, att dessa tempeltjänare, så långt som i deras förmåga står, borde vårda sig om den sköna Herrens gudstjänst, inte endast i stora drag utan även i de minsta detaljer.

Albert Runbäck.

Orgeldispositioner.

Disposition för orgelverket i Kalmar Domkyrka efter den av Åkerman & Lunds Nya Orgelfabriks Aktiebolag år 1929 företagna ombyggnaden:

Manual I.

1. Principal 16'; 2. Principal 1:sta 8'; 3. Principal 2:dra 8'; 4. Gamba 8'; 5. Dubbelflöjt 8'; 6. Oktava 4'; 7. Oktava 2'; 8. Kornett 3 chor; 9. Trumpet 16'; 10. Trumpet 8'.

Manual II.

11. Borduna 16'; 12. Principal 8'; 13. Fugara 8'; 14. Dolce 8'; 15. Flüte harm. 8'; 16. Oktava 4'; 17. Flüte okt. 4'; 18. Rauschkvint 2 chor; 19. Corno 8'.

Manual III.

20. Gedackt 16'; 21. Bassetthorn 8'; 22. Violin 8'; 23. Salicional 8'; 24. Aeolin 8'; 25. Voix céleste 8'; 26. Rörflöjt 8'; 27. Fugara 4'; 28. Ekoflöjt 4'; 29. Waldflöjt 2'; 30. Cor. Angl. 16'; 31. Euphone 8'; 32. Vox humana 8'.

Pedalen:

33. Violonbas 16'; 34. Subbas 16'; 35. Ekobas 16'; 36. Kvinta 12'; 37. Violoncell 8'; 38. Gedackt 8'; 39. Oktava 4'; 40. Kontrabasun 32'; 41. Basun 16'; 42. Trumpet 8'.

Koppel, kollektiv m. m.

1—6. *Unisonkoppel*: I/P, II/P, III/P, II/I, III/I, III/II. (Regeras med trampor och registerandrag). 7—9. *Oktavkoppel*: I⁴/I, II¹⁶/II, III¹⁶/III. (Regeras med trampor). 10—12. *Fria kombinationer 3 st.* 13—16. *Kollektiv*: Piano, Mezzoforte, Forte, Tutti. 17. *Utlösning* (handreg. »in»). (10—17. Regeras med knappar, utlösande varandra, samt även med trampor, tagande varje knapp). 18. *Pedalforte* (Tramp). 19. Rörverk »av». 20. Tremulant. (19—20 Knappar med hakinrättning). 21. Register-svällare. 22. Crescendo för manual III. (21—22 Balanstrampor). 23—24. Visare för vind och registersvällare.

Ur det av professor Otto Olsson avgivna, synnerligen berömda avsyningsutlåtandet må följande anföras:

»En av kontraktets bestämmelser, som är av ytterlig vikt, har realiserats på ett sätt, varpå jag aldrig vågat hoppats. Orgelns gamla väderlådor, s. k. sleiflådor, skulle bibehållas, liksom också den mekaniska spelregeringen, men ändock skulle spelbordet förses med moderna anordningar för fasta och »fria» kombinationer till underlättande av registreringen, anordningar som annars betraktas såsom oförenliga med det gammaldags orgelbyggeriet. Detta har här ernåtts genom insättande av dubbla dragbälgar för varje registersleif, ett kostsamt och besvärligt arbete, som emellertid har lyckats så väl, att det länder firman och dess konstruktör till största heder. Uppfinningen är gammal men har sällan utförts till belåtenhet. I detta fall arbete bälgarerna ifråga tyst, lugnt och med god precision, och resultatet är, att varje kombinationsmöjlighet kan tillfullo utnyttjas på samma sätt som i en helt och hållet nybyggd orgel av modernaste konstruktion.»

Disposition till Hedesunda kyrkoorgel.

Byggd av firman Åkerman & Lund 1929.

Manual I.

1. Borduna 16'; 2. Principal 8'; 3. Gamba 8'; 4. Fl. Harm. 8'; 5. Dubbelflöjt 8'; 6. Dolce 8'; 7. Oktava 4'; 8. Oktava 2'; 9. Kvinta 2²/₃'; 10 Kornett 3 chor; 11. Trumpet 8'.

Manual II.

12. Gedackt 16'; 13. Bassethorn 8'; 14. Violin 8'; 15. Salicional 8'; 16. Voix céleste 8'; 17. Rörflöjt 8'; 18. Fl. Okt. 4'; 19. Fugara 4'; 20. Waldflöjt 2'; 21. Oboe 8'.

Pedal.

22. Violon 16'; 23. Subbas 16'; 24. Gedackt 16' (lånad fr. n:r 12); 25. Violoncell 8'; 26. Borduna 8' (lånad fr. n:r 17); 27. Oktava 4'; 28. Basun 16'.

Koppel och kollektiv m. m.

Man. I på ped., Man. II på ped., Man. II på I, Okt. högre inom Man. II, Okt. lägre i II på I, Okt. lägre inom II. Två fria kombinationer. Fyra fasta kollektiv: P. Mf. F. och Tutti, m. utlösning. Autom. pedalyxel, rörverk »av», registersvällare och svällare för Man. II samt visare för registersvällare och vind.

Recensioner.

Arnold Mendelssohn: Sechs Choralvorspiele für Orgel, op. 104. Ed. Peters N:o 3945.

Opusstalet tyder på en rik produktion, och en därtill mycket gedigen sådan kan den gamle mästaren — han är född 1855 — också hänvisa till. I det föreliggande verket behandlar han bl. a. de för oss välbekanta koralmelodierna n:o 4, 49, 58 och 87, de flesta på ett harmoniskt och kontrapunktiskt intressant och personligt sätt. Utan att nå upp till samma höjd som Reger eller Karg-Elert i deras koralbearbetningar är han dock en musikaliskt givande bekantskap att göra, och hans orgelsats är välskriven och i god mening effektiv. Särskilt den första Partitan över vår koral 87 borde kunna bli införlivad med våra konserterande organisters repertoar.

O. O.

Paul Kickstat: Choralvorspiele für die Orgel. Georg Kallmeyers Verlag, Berlin.

Kompositören till ovanstående opus har på ett synnerligen lyckligt sätt ådagalagt såväl sitt teoretiska vetande som förmågan att kunna skriva enkelt och gediget.

Man märker mer än väl, att det är Johann Seb. Bach, alla tiders störste kyrkomusiker och ledstjärnan för alla allvarligt strävande utövare av fru Musicas konst, som varit förebilden eller utgjort det klassiska idealet. Må Bach, vars monumentala och sublimaste konstnumera börjar att uppskattas av den stora allmänheten, vinna flera sådana efterföljare inom kyrkomusikens område! Koralpreludierna, av vilka flera äro skrivna för kammarorgel, erinna ganska mycket om Sebastian Bachs två- eller trestämmiga »Inventionen» för piano.

Trots att de äro skrivna i den stränga, klassiskt regelbundna stilen (fuga och kanon), äro de, som jag redan påpekat, mycket enkla till sin struktur och tack samma att reproducera. Särskilt må nämnas »Lobe den Herren, o meine Seele, O Durchbrecher aller Bande, Wer nur den lieben Gott läszt walten» m. fl. Samtliga preludier, av vilka flera kunna betecknas som musikaliska pärlor, äro synnerligen lämpliga att användas vid olika gudstjänstliga tillfällen. Det hade varit önskvärt, att komponisten lämnat några antydningar ang. fingersättning och nyansering, vilket särskilt i studieflytt hade varit utmärkt. Trots denna lilla anmärkning vill jag på det varmaste rekommendera ovanstående preludiesamling hos organister och musiklärare m. fl., vilka intressera sig för Musica Sacra, den heliga musikens och sångens gudaborna konst.

Herman Lindqvist.

Johann Christoph Bach: 44 Choräle zum Präambulieren. Nach den Handschriften erstmals herausgegeben von Martin Fischer. Bärenreiter-Ausgabe 285.

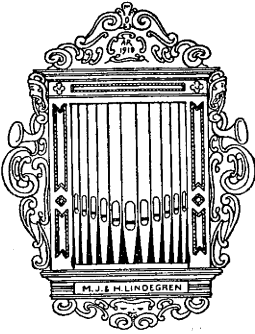
Dessa korta, enkla och i god mening lättfattliga koralbearbetningar av J. Chr. Bach böra kunna bli till stor nytta och glädje för dem, som intressera sig för värdiga koralpreludier. Mer än hälften av de 44 numren hänföra sig till koraler, som även användas i vårt land, och bland dessa även sådana vanliga och till preludiering föga inspirerande melodier som sv. ps. 35 och 50. Flertalet av dem torde man utan samvetsbetänkligheter kunna använda vid gudstjänsten. I ett bihang har införts tre likartade koralförspel av Pachelbel, vilket ytterligare ökar samlingens värde.

A. R—k.

Meddelanden.

Val. Till organist och kantor i Göteborgs Gamlestadsförs. har valts musikdir. Gösta Lundborg, Stockholm, och till klockare och organist i Åmål musikdir. Erik Wikbladh, Ljungby. Till kantorer vid förenade tjänster ha valts: i Stocka-

ryd M. Andersson, S. Valbo; i Altuna K. G. Appelkvist, Huskvarna; i Husby E. Lundgren, Västerhaninge; i Slaka A. Jonsson, Kristianopel; i Hånger G. Andersson, Fjäläie; i Torsång E. O. Johansson därstädes.

M. J. & H. Lindegren

Orgelbyggare
Göteborg

Telefon 42638

Postadress Göteborg 7

Telefon 42638

Tillverkning av piporglar enligt tillförlitliga, länge beprövade system, anpassade efter vårt lands klimatiska förhållanden. Alla delar tillverkas omsorgsfullt och av bästa material. Egen tillverkning av pipor.

Våra orglar hava av herrar musikdirektörer och organister erhållit de högsta vitsord för såväl vacker intonation som exakt och behaglig funktion.

Renoveringar och omstämningar utföras omsorgsfullt.

MATTOR AV JUTE, HAMPA OCH KOKOS,

FÄRGADE ELLER OFÄRGADE,
LÄMPLIGA FÖR KYRKOR

TILLVERKAS AV

WAHLBECKS FABRIKER
LINKÖPING

PROVER OCH OFFERT PÅ BEGÄRAN

Ledigförklarade kyrkomusikertjänster.

A) Enbart kyrkliga tjänster:

Klockare-, kantors- och organistbef. i *Karlskrona Amiralitetsförs.* sökes senast 18 dec. *Se vidare annons i detta nummer!*

B) Förenade med folkskollära-tjänst:

I *Morlanda* (Slätthults skola), Gbgs o. Bohus l., sökes senast 2 dec. (adr. Ellös). Skolform C 1. Tjänstgöring i 2 kyrkor. Lön 900 kr.

I *Vall*, Gotl. l., sökes senast 5 dec. (adr. Isum).

I *Möne* — *S. Vånga*, Älvsb. l., sökes senast 12 dec. (adr. Älmestad). Skolform f. n. C 1; forts.-skola.

I *Litslena*, Upps. l., sökas 2:a och 3:e försl.-rummen senast 14 dec. (adr. Grillby). Lön 500 kr. + avk. av boställe c:a 300 kr. (för nybyggnad avgår c:a 200 kr. under de närmaste 7 åren).

Ansökningar, åtföljda av vederbörliga betyg, till ledigförklarade

klockare-, kantors- och organistbefattningen vid Kungl. Karlskrona Amiralitetsförsamling

skola inlämnas till kyrkorådets ordförande inom 42 dagar efter ledighetens kungörande den 6 november uti Post- och Inrikes Tidningar. *Lön:* å stat 600 kr. med dyrtidstillägg; från församlingen 4.000 kr. utan dyrtidstillägg jämte tre åldersstillägg vardera å 300 kr. efter 3, 6 och 9 års väl vitsordad tjänstgöring. Kyrkokör finnes och instruktion för befattningsinnehavaren. Platsen tillträdes den 1 maj 1930.

Karlskrona den 1 november 1929.

Kyrkorådet.

OLOF HAMMARBERG

ORGELFABRIK

GRUNDAD 1847

TEL. 44 750

GÖTEBORG

HAGEN

NYA VARVET

Första upplagan (1927) godkänd av Skolöverstyrelsen, utsåld 1928.

Andra omarbetade upplagan (1929)

G u d s r i k e .

En sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen
för folkskolan

av P. HALLER.

»Allt det goda man hade anledning att säga om första upplagan kan man i förstärkt form upprepa om denna andra och därtill lägga många andra goda omdömen. — Utan tvivel står Hallers bok bland de allra främsta i sitt slag i vårt land.»
G. Rosendal i Folkskollär. Tidn.

»Vilken lärobok i kristen religionskunskap för skola och konfirmationsundervisning röjer det starkaste pedagogiska greppet? Man måste obetingat sätta P. Hallers bok Guds rike.» *Carl Dymling i Tidning f. Sveriges läroverk.*

»Man beundrar Hallers obestridliga förmåga att behärska och lyckligt utforma en uppgift på vilken mängen tränad och lärd läroboksförfattare gått bet. De lärare som välja Hallers bok skola säkert finna valet lyckligt.»
Överlär. Gustav Larson, Huskvarna, i Folkskollär. Tidn.

»Haller skriver enkelt, koncist och redigt. Man märker att han själv undervisat barn i många år och att kristendomsundervisningen varit hans skötebarn. Han känner barnens föreställningsvärld. Stundom blir hans språk kraftfullt och skönt.»
Nils Johansson i Svensk Läraretidn.

Pris 75 öre.

Ett lärarex. mot 40 öre i frim.

Orienterande handledning för kristendomsläraryn

i folkskolan i anslutning till läroboken Guds rike

av P. HALLER

64 sid. Pris 1 kr.

Denna handledning av Haller sändes gratis till alla de lärare, som nu använda Hallers lärobok och jämväl till dem, som ha för avsikt att övergå till densamma. Skriv härom direkt till

GLEERUPS FÖRLAG, LUND